

Paweł NIECZUJA-OSTROWSKI

Uniwersytet Gdański

ORCID: 0000-0001-7342-9121

ORMIAŃSKIE KOMITETY NARODOWE JAKO TRANSNARODOWA SIEĆ POLITYCZNYCH ORGANIZACJI ORMIAŃSKIEJ DIASPORY

ARMENIAN NATIONAL COMMITTEES AS A TRANSNATIONAL NETWORK OF POLITICAL ORGANIZATIONS OF THE ARMENIAN DIASPORA

Abstract

A feature of modern diasporas is the creation of institutions capable of effectively pursuing the political interests they define. In this context, the Armenian Diaspora draws attention because of its high level of organization and political lobbying. The Armenian National Committees formed by it function in many countries of the globe, and their activities are focused on influencing both their own diasporic communities and their relations with the states of residence. In the popular view, they appear as grassroots and representative organizations of Armenian communities in the diaspora, representing the interests they formulate. The purpose of the paper is to recognize the peculiarities of the Armenian National Committees as a global network of ethnic political organizations. The main thesis of the paper is that the Committees constitute a transnational and network instrument for the coordination of activities and the realization of interests defined as national, by the Armenian diaspora political party: Armenian Revolutionary Union Dashnaksutyun. The paper adopts the following research questions: 1) What are the organizational peculiarities of the Committees?, 2) What are the areas of their functioning and influence?, 3) What needs, values and interests do they articulate and pursue? In order to answer these questions, an analysis of Polish and English-language scholarly literature on the political activity of the Armenian Diaspora and the communications and content published by the Committees and their official bodies, as well as the activities they carry out in the public space, was conducted.

Keywords: Armenian diaspora, international relations, transnational organizations, Armenian National Committee, diaspora politics.

Wstęp

Współczesne diaspory, rozpoznawane jako aktorzy stosunków międzynarodowych, zwracają uwagę przez swą zdolność do tworzenia

transnarodowej sieci powiązań w celu koordynacji wspólnych polityk i działań, globalnej mobilizacji etnicznej i oddziaływania na relacje międzypaństwowe (Shain i Barth, 2003; Shain, 2007; Lesińska, 2016; Khara, 2020). Przez poszczególne państwa ich narodowe społeczności diasporalne postrzegane są, z jednej strony przedmiotowo jako źródło zasobów finansowych lub politycznych, z drugiej podmiotowo jako pożądaní partnerzy, z którymi podejmuje się dialog czy nawet koordynuje polityki lub też jako zagrożenie dla transformacji czy stabilizacji państwa (Lesińska, 2019). W celu kształtowania tych relacji tworzone są specjalne instrumenty, niekiedy na poziomie ministerstw. Z kolei dla państw goszczących (*host countries*), obce diaspory ujawniają się jako lobbyści interesów etnicznych, mniejszości lub obcych państw (por. Nieczuja-Ostrowski, 2016b; 2017).

W obrazie współczesnej diaspory ormiańskiej zwraca się uwagę na stworzenie przez nią licznych i różnorodnych organizacji etnicznych. Mogą się one różnić, między innymi ze względu na cel działalności (np. religijny, kulturalny, pomocowy), członkostwo (inkluzywne i ekskluzywne etnicznie, pokoleniowo, płciowo), poziom aktywności (lokalny, krajowy, międzynarodowy). Zwyczajnie przedmiotem uwagi naukowej jest rozpoznanie ich działalności w ujęciu historycznym oraz w kontekście realizacji potrzeb adaptacyjnych i integracyjnych ormiańskich wychodźców. W mniejszym stopniu podejmuje się ich analizy w ujęciu politologicznym, jako podmiotów polityki. Należy przy tym podkreślić, że jedną z cech diaspory ormiańskiej jest funkcjonowanie w jej obrębie odrębnych partii politycznych oraz kształtowanie organizacji przedstawicielskich mających ją reprezentować wobec instytucji państw goszczących.

W kontekście aktywności politycznej Ormian w diasporze, uwaga badaczy skupiała się generalnie na trzech tradycyjnych partiach politycznych, tj. Ormiańskim Zjednoczeniu Rewolucyjnym (dalej: Dasznakcutjun)¹, Socjaldemokratycznej Partii Hynczakian (dalej: Hynczakian)² oraz Liberalno-Demokratycznej Partii Armenii (dalej:

---

¹ *Haj Heghapochakan Dasznakcutjun*, ang. Armenian Revolutionary Federation (ARF), założona została w 1890 r. w Tbilisi, jako partia o charakterze socjalistycznym i narodowym, przeciwna radzieckiej władzy w Armenii.

² *Socjal Demokrat Hynczakjan Kusakcutjun*, powstała w 1887 r. jako partia marksistowska, w późniejszym okresie popierająca radziecką władzę w Armenii.

Ramgawar)³. Zainteresowanie to dotyczyło przede wszystkim takich obszarów jak wpływ powyższych partii na funkcjonowanie społeczności ormiańskich w diasporze, ich aktywność w kontekście działań na rzecz niepodległości Armenii i międzynarodowego uznania ludobójstwa Ormian w 1915 roku, ich relacji z niepodległą Armenią i ich działalność od 1991 roku na jej obszarze, jako zarejestrowane partie polityczne (Nieczuja-Ostrowski, 2014; 2016a).

Zauważa się, że w diasporze partie te oficjalnie działają jedynie w Libanie, który między innymi z tego względu uznawany bywa za swoiste centrum całej diaspory, określane niekiedy jako „serce diaspory” lub „centralna twierdza” (Der Ghoukassian, 2009, s. 415). W pozostałych ośrodkach istniejące struktury partyjne prowadzą działania i realizują swoje cele za pomocą afiliowanych organizacji, takich jak Ormiańskie Komitety Narodowe (Dasznakcutiun) czy Ormiańskie Rady (Hynczakian).

W niniejszej pracy podjęto próbę rozpoznania swoistości Ormiańskich Komitetów Narodowych (Armenian National Committees) jako organizacji politycznych, a w tym określenia artykułowanych i realizowanych przez nie potrzeb, wartości i interesów. W tym celu dokonano analizy publikowanych przez oficjalne organy organizacji komunikatów i treści, jak też przeprowadzanych przez nie działań w przestrzeni publicznej. W szerokim zakresie korzystano z oficjalnych stron internetowych Ormiańskich Komitetów Narodowych w Stanach Zjednoczonych (Armenian National Committees of America, ANCA), Kanadzie (ANCC), Australii (ANC-AU), Wielkiej Brytanii (ANC-UK) i Bliskiego Wschodu (ANC-ME), Europejskiej Ormiańskiej Federacji na rzecz Sprawiedliwości i Demokracji (European Armenian Federation for Justice and Democracy – EAFJD), a także ze strony Armenian Fund, oraz internetowych publikacji *Armenian Weekly*, *Armenpress* i *ArmInfo*.

Geneza organizacji

Tworzenie organizacji afiliowanych przy Dasznakcutiun jest bezpośrednio związane z powstawaniem komórek tej partii w ośrodkach ormiańskiej diaspory. Należy jednak zaznaczyć, że nie zawsze znajdowano warunki polityczne pozwalające na swobodną działalność organizacyjną, a możliwość zrzeszania się była mocno ograniczona i

---

³ *Hajastani Ramkavar Azatakan Kusakcutjun*, ang. Armenian Democratic Liberal Party (ADL), powstała w 1921 r. z połączenia organizacji politycznych działających od 1885 r. w tureckiej części Armenii.

ściśle kontrolowana przez władze, tak jak to miało miejsce w państwach komunistycznych byłego bloku wschodniego. Zwraca się ponadto uwagę, że tworzone organizacje niekiedy ewoluowały, zmieniały nazwy, legalizowały i dostosowywały formę działalności, a także, że powstawały w różnych krajach pod różnymi nazwami. Dodatkowo ich rozpoznawanie komplikuje fakt ich równoległego funkcjonowania pod odmiennymi nazwami, także w zależności od języka tłumaczenia. Ormiańskie Komitety Narodowe zamiennie używają nazwy Komitety Sprawy Ormiańskiej lub komitety Haj Tad (lub Haj Dat), i tak, np. angielska nazwa Armenian National Committee w ormiańskiej wersji występuje jako Հայ Դատի Ֆախմուխումբ (*Haj Dati Jandznachumb*). Na marginesie warto odnotować, iż współcześnie równolegle występują dwie wersje języka ormiańskiego: zachodnia i wschodnia (stąd, np. odpowiednio dwie wersje tej samej nazwy: Haj Tad i Haj Dat).

Ormiańskie Komitety Narodowe (dalej jako OKN), czyli inaczej Biura Haj Tad/Dat, zaczęły być tworzone w diasporze przez Dasznakcutiun od 1944 roku. Wówczas powstał OKN w Nowym Jorku, przede wszystkim w celu reprezentowania praw i racji ormiańskich w kształtującej się Organizacji Narodów Zjednoczonych. Zwraca się przy tym uwagę, że przedstawicielskie struktury diaspory istniały w Stanach Zjednoczonych już wcześniej, a nowo utworzona organizacja czerpała z ich doświadczenia i dorobku. Pod koniec I wojny światowej, w celu prowadzenia działalności politycznej i propagandowej na poziomie międzynarodowym na rzecz uznania praw narodu ormiańskiego do niepodległego państwa, powstał Amerykański Komitet Niepodległości Armenii (American Committee for the Independence of Armenia, ACIA)⁴ (Johnson, 2013), który po zajęciu Armenii przez Związek Radziecki przekształcił się w Amerykański Komitet przeciwny traktatowi z Lozanny (American Committee Opposed to the Lausanne Treaty, ACOLT) (Payaslian, 2024).

Kształtowanie się pierwszych instytucji przedstawicielskich w Stanach Zjednoczonych miało istotne znaczenie z perspektywy całej ormiańskiej diaspory. Społeczność amerykańskich Ormian zajmuje bowiem szczególne miejsce na tle innych krajów, co wynika zwłaszcza z takich jej cech, jak:

- 1) duża liczebność;

---

⁴ Orm. Հայաստանի անկախության ամերիկեան կոմիտեն, *Hajastani ankachutjan amerikean komiten*. Organizacja została założona w 1919 r. przez Vahana Cardashiana (1882-1934), ormiańskiego prawnika, który w 1902 r. wyemigrował do Nowego Jorku.

2) wysoki poziom zamożności (czego wyrazem jest znaczące wsparcie finansowe dla ojczyzny i innych ośrodków diaspory⁵);

3) wysoki stopień instytucjonalizacji (utworzyła liczne, zarówno pojedyncze i sieciowe, organizacje etniczne);

4) usytuowanie na obszarze (aktualnie jedyne) supermocarstwa, a przez to zdolności do oddziaływania (lobbowania) bezpośrednio na jego politykę.

Cechy te niejako skupiły się w kalifornijskim Glendale, które nazywane bywa „stolicą diaspory” (Der Sarkissian, 2024, s. 3-4).

Równocześnie należy zaznaczyć, że rzeczywistość polityczna diaspory ormiańskiej w Stanach Zjednoczonych (jak i ogólnie na świecie) była w pierwszej połowie XX wieku mocno złożona. Zarysowały się wewnątrz niej silne podziały polityczne na część pro-dasznacką i anty-dasznacką (niedasznacką), a dotyczyły one rozbieżności co do wizji odrodzonego państwa ormiańskiego, następnie jego oceny, a wreszcie stosunku do sowieckiej Armenii⁶. Przy czym obydwie strony rościły sobie wyłączne prawo do reprezentowania całości diaspory ormiańskiej, a nawet całego narodu. Polaryzacja diaspory sięgnęła głęboko, obejmując nie tylko jej instytucje polityczne, ale i religijne, pomocowe, kulturalne, edukacyjne, harcerskie, sportowe. Radykalizacja zaś postaw prowadziła do konfrontacji o tragicznych skutkach, jak np. zabójstwo w 1933 roku arcybiskupa Levona Touriana z rąk członków Dasznakcutiun, pogłębiających jeszcze dotychczasowe podziały. O ich trwałości świadczy, między innymi, utrzymywanie się od 1955 roku w Stanach Zjednoczonych rozdziału struktur ormiańskiego Kościoła apostołskiego na pro-dasznacki Episkopat (*Prelacy*) - podległy strukturom w Libanie i niedasznacką Diecezję (*Diocese*), podległą strukturom w Eczmiadzynie (Der Sarkissian, 2024, s. 7).

W tej rzeczywistości, jak ją określił Razmik Panossian, „wewnątrzspółnotowej żelaznej kurtyny” (*intra-community Iron curtain*) (Panossian, 2014; zob. też Alexander, 2009), idea diasporalnych organizacji przedstawicielskich ewoluowała w stronę tworzenia instytucji będących organami konkretnej siły politycznej, to jest

---

⁵ Np. utworzony w Los Angeles Armenian Fund od 1994 r. przekazał na pomoc dla Armenii i Arcachu ponad 300 milionów USD (Nieczuja-Ostrowski, 2013).

⁶ Strona dasznacka wyraźnie sprzeciwiała się uznaniu władzy radzieckiej w Armenii i odmawiała z nią jakiegokolwiek współpracy, podczas gdy druga strona akceptowała zaistniały stan rzeczy w Armenii oraz wyrażała gotowość współpracy z jej władzami, argumentując, że z perspektywy interesów ogólnonarodowych korzystniejsze jest istnienie Armenii radzieckiej niż żadnej.

Dasznakcutiun, Hynczakian lub Ramgawar. Szczególną inicjatywą w tej materii wykazała się pierwsza z tych partii, podejmując się utworzenia ogólnodiasporalnej sieci komitetów Haj Tad (ARF Hay Dat, ՀՅԴ Հայ Դասնակ), jako Komitety Obrony Sprawy Ormiańskiej lub inaczej OKN. Decyzję o ich powołaniu powiązano z przypadającą w 1965 roku 50. rocznicą ludobójstwa Ormian. Potrzebę istnienia organizacji koordynujących politykę diaspor argumentowano nowymi okolicznościami w kontekście międzynarodowym, takimi jak powstanie i funkcjonowanie Organizacji Narodów Zjednoczonych, przyjęcia przez Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych Konwencji o karaniu zbrodni ludobójstwa w dniu 9 grudnia 1948 roku i przekonaniem, że radziecka Armenia nie jest w stanie realizować ormiańskich interesów narodowych. Te okoliczności wymuszały niejako na Ormianach w diasporze konieczność samodzielnego podjęcia kwestii Sprawy Ormiańskiej, to jest obrony praw narodu ormiańskiego, rozumianej przede wszystkim jako dążenie do odzyskania jego prawowitych terytoriów (Zachodniej Armenii). Nowe podejście, skupiające się na pracy na rzecz międzynarodowego uznania ludobójstwa Ormian, niejako odwracało dotychczasową kolejność priorytetów, gdyż jego osiągnięcie miało przynieść realizację pierwotnego celu jakim były roszczenia terytorialne (Krikorian, 2003, s. 447).

Struktury

Stworzoną przez Dasznakcutiun sieć komitetów OKN można określić jako globalną. Objęła ona bowiem wszystkie kontynenty, łącząc ze sobą najliczniejsze ormiańskie społeczności. Ze względu na zamieniające się warunki polityczne w różnych krajach rozwijała się nierównomiernie, aczkolwiek systematycznie. I tak komitety OKN powstały np. w 1965 r. we Francji (Krikorian, 2003, s. 447) i Kanadzie, w 1975 r. w Australii⁷, w 1992 r. w Rosji, w 2010 r. w Bułgarii (Nieczuja-Ostrowski, 2020a, s. 96-97) i Gruzji, w 2013 r. w Rumunii, w 2014 r. w Polsce (Nieczuja-Ostrowski, 2020b, s. 197), w 2018 r. w Nowej Zelandii, w 2021 r. w Arcachu⁸. Równocześnie tworzone komitety regionalne, na Europę, Bliski Wschód i Amerykę Południową. W 2024 r. funkcjonowało łącznie 75 biur i oddziałów (*chapters*) w ponad 30 krajach na całym globie.

---

⁷ Informacja uzyskana mailowo od Armenian National Committee of Australia 2 lipca 2024 r.

⁸ W artykule używa się ormiańskiej nazwy regionu Górskiego Karabachu, tj. Arcach.

Struktury centralne dla OKN, jako organizacji afiliowanych przy Dasznakcutiun, generalnie podlegają władzom partii. Na przykład w 2021 roku to Biuro Dasznakcutiun (ARF „Dashnaktsutyun” Bureau) zdecydowało o utworzeniu biura Haj Datu w Arcachu, jako elementu światowej sieci Haj Datów (OKN). W działalność całej sieci zauważa się koordynującą rolę Centralnego Biura ("Hay Dat" Central Bureau lub Hay Dat Central Office)⁹. Zaznacza się w nim obecność członków partii Dasznakcutiun. Funkcję szefa Centralnego Biura pełnił Giro Manoyan, członek Biura Dasznakcutiun, który w tej podwójnej roli w 2023 roku spotykał się z ministrem spraw zagranicznych Republiki Arcachu Sergeyem Ghazaryanem. Rolę koordynującą w wymiarze globalnym pełnią także Konferencje komitetów i biur Haj Dat, odbywające się cyklicznie (z reguły co 2 lata). Przykładowo w 2003 roku uczestniczyło w niej 100 delegatów z 20 krajów, w tym Rosji, USA, Francji, Iranu, Gruzji, Cypru, Grecji i Ameryki Południowej (Panarmenian, 2003). W 2012 roku w konferencji wzięło udział około 60 przedstawicieli z ponad 25 oddziałów, m.in. z Argentyny, Brazyli, USA i Arcachu.

Transnarodowe struktury OKN tworzą komitety regionalne. Na obszarze Ameryki Południowej prace komitetów koordynuje, powstała w 1965 roku, Ormiańska Rada Narodowa Ameryki Południowej (Consejo Nacional Armenio de Sudamérica, CNA), której siedziba mieści się w Buenos Aires w Argentynie. Na obszarze Bliskiego Wschodu rolę tę odgrywa Ormiański Komitet Narodowy Bliskiego Wschodu (Armenian National Committee – Middle East, ANC-ME).

Od 2000 roku w Brukseli działa komitet koordynujący prace OKN w Europie, działający pod nazwą Europejskiej Ormiańskiej Federacji na rzecz Sprawiedliwości i Demokracji (European Armenian Federation for Justice and Democracy – EAFJD). Jest ona organizacją pozarządową mającą reprezentować europejskich obywateli ormiańskiego pochodzenia w instytucjach UE, która deklaruje posiadanie oddziałów w 14 krajach w Europie. Jej przewodniczącym jest Kaspar Karampetian (Gaspar Karapetyan/Kaspar Garabedian). Początkowo organizacja działała jako Ormiański Komitet Narodowy Europy (Armenian National Committee of Europe – ANC-Europe/CDCA-Europe), to jest centrala OKN w UE, w celu koordynowania działań diaspory ormiańskiej w ramach Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej. W

---

⁹ Należy także odnotować, iż na obszarze niepodległej Republiki Armenii funkcjonuje Armenian National Committee – International (Հայ Դաստի Կենտրոնական Խորհուրդ), zajmujące się koordynacją globalnej sieci OKN.

2002 roku zdecydowano o zmianie nazwy, jednak nierzadko obie nazwy bywają w doniesieniach medialnych stosowane zamiennie, a czasem można natrafić także na wersję Hay Dat Committee of Europe.

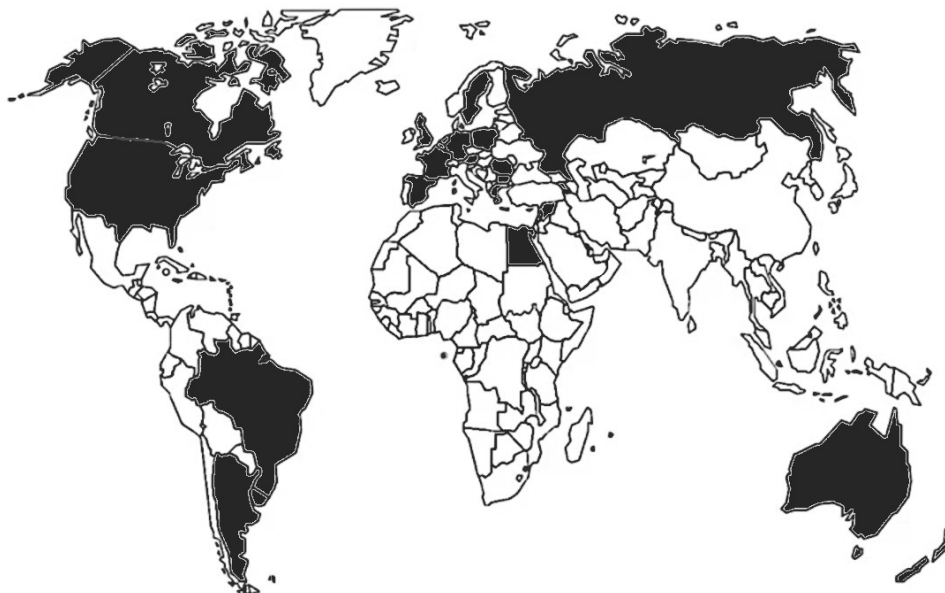
W niektórych krajach OKN stworzyły mocno rozbudowane struktury organizacyjne – komitety krajowe. W Stanach Zjednoczonych na struktury Armenian National Committee of America (ANCA) składają się Centrala Krajowa (*National Headquarters*) oraz dwa regiony: Wschodni i Zachodni, odpowiednio z centralami w Watertown, w stanie Massachusetts i w Glendale w Kalifornii. Region Wschodni ANCA-ER obejmuje 31 stanów, w których działa 20 lokalnych komitetów. Region Zachodni ANCA-WR obejmuje 19 stanów, w tym 29 oddziałów ANCA. Ponadto oba regiony deklarują istnienie obok oficjalnych struktur tysiące rozszaniach po regionach rzeczników społecznych.

Rozwinięte struktury OKN ukształtowały się także w Kanadzie i Australii. W skład Armenian National Committee of Canada (ANCC) wchodzi Biuro Krajowe (*National Office*) w Ottawie, Biuro Centralne (*Central Office*) w Montrealu, Biuro Zachodniego Regionu (*Western Region Office*) w Richmond w Kolumbii Brytyjskiej oraz 7 oddziałów lokalnych (*Local Canadian Chapters*). Armenian National Committee of Australia (ANC-AU) informuje, że bezpośrednio reprezentuje 36 organizacji ormiańsko-australijskich, których łączna liczba członków wynosi 5500.

OKN powstały ponadto w Argentynie (Consejo Nacional Armenio de Argentina), Brazylii (Conselho Nacional Armenio do Brasil), Cyprze (Αρμενική Εθνική Επιτροπή Κύπρου), Egipcie (Հայ Դաս Եգիպտոս), Grecji (Αρμενική Εθνική Επιτροπή Ελλάδος), Hiszpanii (Consejo Nacional Armenio de España), Libanie (ՀՅԴ Լիբանանի Հայ Դասի Մարմին), Polsce (Ormiański Komitet Narodowy Polski „Hay Tad”), Rumunii (Comitetul National Armean din Romania - Hay Tad), Syrii (Հայ Դաս Սուրիա) i Wielkiej Brytanii (ANC-UK). W niektórych krajach komitety działają pod odmiennymi nazwami. We Francji funkcjonuje Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), tj. Komitet Obrony Sprawy Ormiańskiej, podobnie jak w Belgii – Comité de Défense de la Cause Arménienne - Hay Tad Belgium (CDCA Belgique). W Niemczech istnieje Deutsch-Armenisches Komitee für Gerechtigkeit und Demokratie, tj. Niemiecko-Ormiański Komitet Sprawiedliwości i Demokracji, podobnie jak w Austrii, Holandii i Szwecji, tj. Österreichisch-Armenisches Komitee für Gerechtigkeit und Demokratie, Nederlands Armeens Comité voor Rechtvaardigheid en Democratie oraz Svensk-Armenisk Kommitté för Rättvisa och Demokrati. W Rosji działa

Российско-Армянское Содружество, tj. Społeczność Rosyjsko-Ormiańska, w Bułgarii Комитет за арменски изследвания „ХАЙ ТАД”-България, tj. Komitet Studiów Ormiańskich „Haj Tad” – Bułgaria, w Urugwaju Consejo Causa Armenia del Uruguay (CCAU), tj. Rada Sprawy Ormiańskiej Urugwaju.

Рис. 1. Rozmieszczenie Ormiańskich Komitetów Narodowych (2024 r.)

Legenda: Na czarno zaznaczono państwa, w których istnieją OKN.

Źródło: Opracowanie własne (26.09.2024)

Cele ANC

Głównym celem wytyczonym komitetom przez Dasnakcutiun było promowanie Sprawy Ormiańskiej (Haj Tad/Dat), zarówno w społecznościach ormiańskich w diasporze jak i w społeczeństwach goszczących, to jest wśród mediów, instytucji politycznych, opinii publicznej oraz organizacji międzynarodowych (Krikorian, 2003, s. 447-448). Sieć oddziałów miała zapewniać w wymiarze globalnym koordynację i spójną realizację polityki partii w kontekście interesów narodowych. W odbiorze społecznym OKN miały pełnić rolę ponadpartyjnych organizacji etnicznych reprezentujących i broniących zarówno interesów poszczególnych ormiańskich społeczności diasporalnych, jak i całego narodu ormiańskiego i jego pierwotnej ojczyzny. Stąd też OKN przedstawiają się jako wpływowe oddolne organizacje (*grassroots organization*) ormiańskie w danym kraju lub

regionie. ANCA w Stanach Zjednoczonych określa się jako „największa i najbardziej wpływowa ormiańsko-amerykańska oddolna organizacja polityczna”. Podobnie Armeńskie Komitety Narodowe są definiowane w Kanadzie, Australii Wielkiej Brytanii i Unii Europejskiej.

Zauważa się, że komitety formułowały zarówno cele wspólne dla całej diaspory i narodu ormiańskiego (ogólnoormiańskie), jak i specyficzne dla diaspory reprezentowanego kraju lub regionu (lokalne). W wymiarze ogólnoormiańskim pierwotnie było to międzynarodowe uznanie ludobójstwa Ormian w 1915 roku i uzyskanie reparacji z tego tytułu oraz odbudowa niepodległego państwa w granicach obejmujących także Zachodnią Armenię, ale też ochrona zagrożonych społeczności ormiańskich na całym świecie. W ostatniej dekadzie XX wieku do głównych celów dołączono wsparcie odrodzonej Republiki Armenii w konflikcie z Azerbejdżanem i Turcją oraz Republiki Górskiego Karabachu (Republiki Arcachu) w dążeniach do międzynarodowego uznania jego niepodległości. Zauważa się też obecność zagadnienia zamieszkałego przez liczną społeczność ormiańską regionu Dżawachetii leżącego w granicach Gruzji. Amerykański ANCA formułuje te cele jako ANCA360, to jest 360-stopniowe wsparcie (*advocacy*) mające jeden cel: bezpieczeństwo, dobrobyt i długotrwałe istnienie wolnej, niezależnej i zjednoczonej ojczyzny Ormian.

W wymiarze lokalnym OKN określały cele dotyczące wspierania wzajemnych relacji między krajem zamieszkania, a diasporą oraz Republiką Armenii. Odpowiednio więc, ANCA w USA w pierwszym obszarze dąży do reprezentowania zbiorowego punktu widzenia amerykańskich Ormian w sprawach polityki państwa, służąc jednocześnie jako łącznik między społecznością a wybranymi przez nią urzędnikami, w drugim do rozszerzania partnerstwa USA-Armenia i USA-Arcach oraz zwiększania poziomu amerykańskiej pomocy dla Armenii i Arcachu. Podobnie cele lokalne określało ANCC w Kanadzie, w pierwszym obszarze deklarując dążenie do wpływania i nakierowywania kanadyjskiej polityki w sprawach będących przedmiotem zainteresowania społeczności ormiańskiej w Kanadzie oraz reprezentowania jej zbiorowego punktu widzenia w kwestiach polityki państwowej, służąc jednocześnie jako łącznik między społecznością a jej wybranymi urzędnikami.

Aktywność ANC

Zauważa się, że komitety realizowały i realizują wyżej wskazane cele wykorzystując rozległy dobór instrumentów, zarówno poprzez

bezpośredni lobbying u konkretnych polityków, jak i szerokie oddziaływanie na społeczeństwo (tak goszczące jak i własnej diaspory), zarówno poprzez realizację konkretnych decyzji politycznych, jak i poprzez zmianę opinii publicznej i świadomości społecznej. Do obszarów ich aktywności zaliczają się:

- 1) tworzenie odrębnych kanałów informacyjnych, takich jak własne mass media oraz wydawnictwa;
- 2) lobbying polityczny;
- 3) działalność formacyjna;
- 4) mobilizowanie własnych (lokalnych, krajowych) społeczności diasporalnych.

Aktualnie głównym kanałem komunikacji z zewnętrznymi odbiorcami są strony internetowe i media społecznościowe. Zauważa się, że aktywne (lub częściowo aktywne) strony internetowe posiada jedynie ok. 10 oddziałów, na których zamieszczone są przede wszystkim informacje o celach i działalności komitetów, aktualnych wydarzeniach związanych z diasporą i ojczyzną oraz publikacjach, jak też formularze pozwalające na bezpośrednie wsparcie przeprowadzanych akcji. Znacznie więcej oddziałów prowadzi profile na mediach społecznościowych, na takich platformach jak Facebook, Twitter/X, Instagram, YouTube, LinkedIn¹⁰. Ważny obszar działalności OKN stanowi wydawanie książek i broszur, przede wszystkim historycznych oraz stanowiących analizy prawne i polityczne, dotyczących kwestii ludobójstwa i Arcachu¹¹. W przypadku prasy, wspólnym kanałem prasowym dla Dasznackutiun i OKN są dasznackie organy prasowe, m.in. „Armenian Weekly” i „Hairenik”.

Istotnym obszarem działalności OKN jest szeroko rozumiany lobbying polityczny, realizujący koncepcję komitetów jako organizacji obrończych (*advocacy organizations*) (Król-Mazur, R., 2020, s. 232). Prowadzi się go na poziomach lokalnym (także stanowym, np. w USA), krajowym, państwowym i międzynarodowym. Komitety zabiegają o poparcie dla konkretnych aktów prawnych bezpośrednio u przedstawicieli lub organów władz lub instytucji publicznych, takich jak np. projekt ustawy Izby Gmin Wielkiej Brytanii z 21 czerwca 2021 r. o

---

¹⁰ Autor artykułu zidentyfikował na platformie Facebook funkcjonowanie w 2024 r. ponad 35 profili ANC, w tym 26 w USA.

¹¹ Np. Na stronie Armenian National Committee – Middle East zauważa się 8 pozycji wydanych przez ANC. **کتاب**, Armenian National Committee – Middle East, <http://www.ancme.net/books> (stan na 3.07.2024).

uznaniu ludobójstwa Ormian¹², projekt ustawy Izby Reprezentantów USA z 24 kwietnia 2023 r. o edukacji o ludobójstwie Ormian lub projekt ustawy Senatu USA z 21 września 2023 r. o wspieraniu Ormian przeciwko agresji Azerbejdżanu¹³. ANCA w USA prowadzi ponadto specjalny *rating*, w którym ocenia działalność każdego urzędującego członka amerykańskiego kongresu pod względem jego proormiańskiej aktywności legislacyjnej, który może odpowiednio uzyskać od najwyższej oceny A+ do najniższej F-. OKN wspierają także kampanie wyborcze przedstawicieli diaspory ormiańskiej i przychylnych ormiańskiej sprawie polityków, np. w czerwcu 2024 roku EAFJ i CDCA Belgique promowało kandydatów ormiańskiego pochodzenia do europarlamentu oraz parlamentu Belgii¹⁴.

Innym z zauważalnych obszarów aktywności OKN jest działalność formacyjna, przejawiająca się w organizowaniu staży i praktyk dla osób dorosłych i młodzieży, mających kształtować przyszłych liderów oraz działaczy społecznych i politycznych. Na przykład ANCA w USA realizuje programy Hovig Apo Saghdejian Capital Gateway Program oraz ANCA Leo Sarkisian Internship. ANC-AU w Australii prowadzi programy dla młodzieży Youth Advocates i Junior Advocates oraz Hagop Kortian Scholarship.

OKN reagują też aktywnie na aktualne wydarzenia i potrzeby rodaków w ojczyźnie i na świecie mobilizując członków, sympatyków i ogólnie przedstawicieli własnych diaspor do publicznego wyrażania poglądów i stanowiska. Na przykład OKN w Belgii zorganizowało 26 lutego 2014 roku w Brukseli protest pod ambasadą azerbejdżańską upamiętniający ormiańskie ofiary pogromów w Sumgaicie i innych miastach Azerbejdżanu¹⁵. W USA ANCA-WR zorganizowało 21 lipca 2020 roku w Brentwood około 3-tysięczną demonstrację w pobliżu konsulatu generalnego Azerbejdżanu w proteście przeciw azerbejdżańskiej agresji w armeńskim regionie Tawusz. OKN nierzadko partycypują we wspólnej organizacji demonstracji, zarówno z innymi organizacjami dasznackimi jak i zewnętrznymi. Protest 24 i 26 lutego 2017 roku przed ambasadą azerbejdżańską w Waszyngtonie zorganizowany był przez ANCA we

---

¹² <https://publications.parliament.uk/pa/bills/cbill/58-02/0090/210090.pdf>, (dostęp: 03.07.2024).

¹³ <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/2803>, (dostęp: 03.07.2024).

¹⁴ M.in. do Europarlamentu Liana Davtyan i Arminé Hareyan, do parlamentu Federalnego Belgii Gayané Bertrand, do parlamentu Brukseli Nicolas Tavitian i Anna Hovsepya.

¹⁵ <https://horizonweekly.ca/fr/32865-2/>, (dostęp: 03.07.2024).

współpracy z Dasznakcutiun i Armenian Youth Federation (AYF)¹⁶. „Marsz dla sprawiedliwości” 24 kwietnia 2020 roku w Los Angeles, organizowany był wspólnie z innymi organizacjami, w ramach United Armenian Council of Los Angeles (UACLA), the Unified Young Armenians (UYA) i Armenian Genocide Committee (AGC). Podobnie jak „Marsz dla Ormian” 24 października 2020 roku w Sydney, organizowany przez ANC-AU wraz z innymi 16-stoma ormiańskimi organizacjami¹⁷.

Zakończenie

Ormiańskie Komitety Narodowe tworzą rozbudowaną, transnarodową i skoordynowaną sieć organizacji politycznych, realizujących formułowane przez Dasznakcutiun cele polityczne, określane jako ogólnonarodowe. Do ich głównych cech zaliczają się:

- elastyczność formalno-prawna i organizacyjna, pozwalająca funkcjonować komitetom w odmiennych warunkach społeczno-politycznych oraz odpowiednio dostosowywać do nich zarówno cele polityczne, jak narzędzia ich realizacji;
- równoczesne zachowanie silnych powiązań w ramach sieci, a zwłaszcza zależności od własnego politycznego inicjatora, tj. Dasznakcutiun, pozwalające koordynować działania polityczne w wymiarze globalnym, a także globalnie odpowiadać na szczególne potrzeby lokalne poszczególnych komitetów;
- dążenie do pełnienia roli najważniejszych diasporalnych instytucji obrończych (*advocacy*) i przedstawicielskich, tak w odbiorze wewnętrznym jak i zewnętrznym, reprezentujących wobec instytucji nie-ormiańskich, interesy i oczekiwania całości ormiańskiej społeczności, zarówno w wymiarze lokalnym jak i globalnym;
- silne ukierunkowanie na aktywne wpływanie oraz szybkie i zorganizowane reagowanie na politykę państw zamieszkiwania, poprzez bezpośrednie i pośrednie oddziaływanie na ich organy decyzyjne;
- wpływanie na zacieśnianie relacji politycznych i ekonomicznych między państwami zamieszkania a pierwotną ojczyzną;
- formułowanie jako głównych celów narodowych: 1) międzynarodowe uznanie ludobójstwa Ormian w 1915 roku i

---

¹⁶ <https://asbarez.com/armenian-americans-protest-against-azerbaijani-aggression/>, (dostęp: 03.07.2024).

¹⁷ <https://en.aravot.am/2020/10/25/268542/>, (dostęp: 03.07.2024).

uzyskanie za nie rekompensaty; 2) istnienie, obrona i rozwój niepodległego państwa ormiańskiego (albo państw, w kontekście Republiki Arcachu); 3) obrona praw narodu ormiańskiego do jego historycznych terenów.

Ze względu na stopień zorganizowania, obszar funkcjonowania i skoordynowaną politykę, Ormiańskie Komitety Narodowe jawią się aktualnie jako istotni (a nierzadko czołowi) aktorzy, zarówno w życiu politycznym diaspory ormiańskiej, jak i w relacjach pomiędzy ormiańskimi społecznościami a państwami zamieszkiwania. Tym samym można je postrzegać jako instrument przekształcania potencjału demograficznego ormiańskiej diaspory w potencjał polityczny, zarówno w wymiarze lokalnym, jak i regionalnym, a nawet globalnym.

Literatura

- Alexander, B.F., 2009. *The American Armenians' Cold War*, [w:] I. Zake (ed.), *Anti-Communist Minorities in the U.S.: Political Activism of Ethnic Refugees*, Palgrave.
- Der Ghoukassian, K., 2009. *Lebanon in my mind. The civil war and the centrality of the Lebanese-Armenian community in the making of the Armenian Diaspora nationalism*, [w:] A. Boudjikianian (ed.), *Armenians of Lebanon: From Past Princesses and Refugees to Present-Day Community*, Haigazian University, Beirut, s. 411-460.
- Der Sarkissian, A., 2024. *Connections and Disconnections in the Armenian Transnation: the Case of Armenian Americans and Armenia*, *Revue LISA / LISA e-journal*, nr 22 z. 57.
- Johnson, R., 2013. *The United States' Various Responses to the Armenian Genocide*, *The Alexandrian*, nr II z. 1, s. 24-33.
- Khara, N.K., 2020. *Diaspora and Foreign Policy: A Global Perspective*, *International Journal of Political Science*, nr 6, z. 4, s. 12-20.
- Krikorian, A., 2003. *L'action du Comité de défense de la cause arménienne et la reconnaissance du génocide des Arméniens*, *Revue d'Histoire de la Shoah*, 1-2 (177-178), s. 445-460.
- Król-Mazur, R., 2020. *Armenian Diaspora in Poland – an Outline of the Problem*, [w:], W. Bejda i P. Nieczuja-Ostrowski (ed.), *Armenian Diaspora in Modern World: Factors of Changes*, RIEP, Gdańsk 2020, s. 199-233.

- Lesińska, M., 2016. *Polityczna rola diaspory na przykładzie krajów Europy Środkowo-Wschodniej i obszaru postsowieckiego*, Politeja 13 (41), s. 77-98.
- Lesińska, M., 2019. *Niełatwe związki – relacje polityczne między państwem pochodzenia a diasporą. Polska i polska diaspora w okresie przełomu 1989 roku i później*, Wyd. UW, Warszawa 2019.
- Nieczuja-Ostrowski, P., 2013. *Diaspora ormiańska i jej instytucje pomocowe*, Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego, nr 74/75, s. 38-46.
- Nieczuja-Ostrowski, P., 2014. *Ormiańskie partie diasporalne w polityce Republiki Armenii*, [w:] J. Marszałek-Kawa i P. Wawrzyński (red.), *Prawo i polityka na wschód od Europy*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2014, s. 99-124.
- Nieczuja-Ostrowski, P., 2016a. *Diaspora ormiańska w polityce Armenii: relacje i obszary oddziaływania*, [w:] P. Nieczuja-Ostrowski (red.), *Armenia: dziedzictwo a współczesne kierunki przemian kulturowo-cywilizacyjnych*, Fundacja na Rzecz Czystej Energii, Poznań 2016, s. 145-186.
- Nieczuja-Ostrowski, P., 2016b. *Translokacja konfliktów – zjawisko przenoszenia konfliktów etnicznych z kraju pochodzenia do rzeczywistości diasporalnej i imigranckiej*, *Wschodnioznawstwo*, s. 27-39.
- Nieczuja-Ostrowski, P., 2017. *Diasporyzacja jako wyzwanie dla współczesnych systemów politycznych*, [w:] K. Kamińska-Korolczuk, M. Mielewczyk, R. Ożarowski (red.), *Zmiany w systemach politycznych w Europie i na świecie*, Wydawnictwo Athenae Gedanenses, Gdańsk, s. 259-279.
- Nieczuja-Ostrowski, P., 2020a. *Political Factors of Changes of the Armenian Diaspora in Modern-Day World*, [w:] W. Bejda, P. Nieczuja-Ostrowski (red.), *Armenian Diaspora in Modern World: Factors of Changes*, RIEP, Gdańsk, s. 86-103.
- Nieczuja-Ostrowski, P., 2020b. *Institutionalization of Armenian Life in Modern Poland*, [w:] W. Bejda, P. Nieczuja-Ostrowski (ed.), *Armenian Diaspora in Modern World: Factors of Changes*, RIEP, Gdańsk, s. 163-198.
- Panossian, R., 2014. *The 'Drunkennes' of Statehood*, *Études Arméniennes Contemporaines*, 3, s. 119-126.
- Payaslian, S., 2024. *The Origins of Armenian Lobbying in the United States: A Geopolitical Conceptualization of Restorative Justice*, *Studies on National Movements*, 13, s. 35-68.

Nieczuja-Ostrowski, P., 2025. *Ormiańskie Komitety Narodowe jako transnarodowa sieć politycznych organizacji ormiańskiej diaspory*, *Przeгляд Geopolityczny*, 51, s. 33-48.

Shain, Y., 2007, *Kinship and Diaspora in International Affairs*, University of Michigan Press, Michigan.

Shain, Y., Barth, A., 2003. *Diasporas and International Relations Theory*, *International Organization*, 57, s. 449-479.

Streszczenie

Cechą współczesnych diaspor jest tworzenie instytucji potrafiących skutecznie realizować definiowane przez nie interesy polityczne. W tym kontekście zwraca uwagę diaspora ormiańska ze względu na jej wysoki poziom zorganizowania i lobbingu politycznego. Tworzone przez nią Ormiańskie Komitety Narodowe (Armenian National Committees) funkcjonują w wielu krajach globu, a ich działalność koncentruje się na oddziaływaniu zarówno na własne społeczności diasporalne, jak i na relacje z państwami zamieszkiwania. W oglądzie potocznym jawią się one jako oddolne i przedstawicielskie organizacje ormiańskich społeczności w diasporze, reprezentujące formułowane przez nie interesy. Celem artykułu jest rozpoznanie swoistości Ormiańskich Komitetów Narodowych, jako globalnej sieci etnicznych organizacji politycznych. Główną tezą opracowania jest twierdzenie, że Komitety stanowią transnarodowy i sieciowy instrument koordynacji działalności i realizacji interesów definiowanych jako ogólnonarodowe, przez ormiańską diasporalną partię polityczną: Ormiańskie Zjednoczenie Rewolucyjne Dasznakcutiun. W pracy przyjęto następujące pytania badawcze: 1) Jaka jest specyfika organizacyjna Komitetów?, 2) Jakie są obszary ich funkcjonowania i oddziaływania?, 3) Jakie artykułują i realizują potrzeby, wartości i interesy? W celu odpowiedzi na te pytania przeprowadzono analizę polsko- i anglojęzycznej literatury naukowej poświęconej aktywności politycznej diaspory ormiańskiej oraz publikowanych przez Komitety i ich oficjalne organy komunikatów i treści, jak też przeprowadzanych przez nie działań w przestrzeni publicznej.

Słowa kluczowe: Diaspora ormiańska, stosunki międzynarodowe, organizacje transnarodowe, Ormiański Komitet Narodowy, polityka diaspory.